

ENTERRAMENTS COL·LECTIUS

Sepultura de l'any 1819, any d'inauguració del cementiri, que recull les restes exhumades de la parròquia de Santa Maria del Mar.

Làpida en record dels herois de Gràcia.

Al cementiri del Poblenou hi ha un grapat de tombes, al marge de la fossa comuna, que fugen d'individualismes. Són sepultures col·lectives testimoni d'un fet històric rellevant per a la ciutat de Barcelona, sia relacionat amb la salut (L'epidèmia de febre groga de l'any 1821), la política (Els herois de Gràcia) o un accident (Víctimes del vaixell Exprés).

Per un motiu o un altre, en el moment que es van produir els fets no va ser possible l'enterrament individual de les víctimes. Val la pena destacar la seva singularitat dins del conjunt.

Les sepultures comunitàries

A terra, a la dreta, i ben a prop de l'entrada al cementiri, trobem algunes de les sepultures més antigues del recinte.

La inscripció d'una de les lloses, datada del 1819, any de la inauguració del cementiri, ens indica la seva pertinença a la parròquia de Santa Maria del Mar. En enterraments com aquests, de caràcter comunitari, les set parròquies de la ciutat anaren dipositant les restes exhumades dels seus fossars fins al moment de la seva clausura definitiva.

Mausoleu en memòria de les víctimes del vaixell Exprés

Cap a les cinc de la tarda del dimarts 17 d'agost de 1875, el vapor Exprés, que anava carregat de bombes, granades i altre material de guerra —el material estava destinat a l'exèrcit que assetjava la Seu d'Urgell, en una de les operacions militars dutes a terme durant la Tercera Guerra Carlina (1872-1876)—, va esclatar sense que se'n sabés la causa.

La detonació fou de tal magnitud que se sentí per tota la ciutat i els pobles veïns i va aixecar una espectacular columna de foc a més de 50 metres d'alçària.

El vaixell es va incendiar i, abans d'enfonsar-se, va comunicar el foc a una barca que participava en els treballs de carrega, també plena de municions, que s'enfonsà.

L'explosió va provocar que el moll quedés ple de morts, molts d'ells horriblement mutilats. La majoria de les víctimes eren mariners del barri de la Barceloneta.

El maquinista i un noi que treballava de fogoner a les calderes es van salvar llançant-se a l'aigua.

De l'explosió, segons informacions de publicacions de l'època, en resultaren 28 morts, entre ells el capità del vaixell, Antoni Xigué, el consignatari Joan Castellà i Fiol i el seu pare Joan Castellà i Rodon, que per casualitat es trobava en el vaixell en aquells moments. A més, ocasionà 55 ferits, alguns d'ells de molta gravetat.

Les restes dels difunts recollides al moll de Barcelona es van traslladar al pati de l'Hospital Provincial per identificar-los i posteriorment van rebre sepultura al cementiri del Poblenou, on es va aixecar un mausoleu, culminat amb una estàtua a la memòria de les víctimes del vapor Exprés.

Els herois de Gràcia i dos geperuts pel preu d'un

El juliol de 1856, les tropes espanyoles, encapçalades pel capità general de Catalunya, el general Zapatero, van afusellar sense judici disset graciencs que s'havien revoltat a favor del govern progressista de Madrid. Aquestes persones van ser conegudes com els herois de Gràcia.

Un dia calorós del mes de juliol de 1856, a la vila de Gràcia, amb una gran tradició obrera i republicana, com en altres ciutats i pobles de Catalunya, s'alçà una revolta en defensa del govern progressista de Madrid, que es veia amenaçat per les forces conservadores.

NUESTROS GRABADOS.

ESTATUA DEL MAUSOLEO ELEVADO EN EL CEMENTERIO DE BARCELONA A LA MEMORIA DE LAS VÍCTIMAS DEL VAPOR «EXPRÉS»

Pocos años hace, cuando la fratricida lucha ensangrentaba la patria española, vino á sumir en desconsuelo á la ciudad de Barcelona, la terrorífica catástrofe producida por la voladura del vapor «*Exprés*» que anclado en nuestro puerto, se disponía á partir para uno de los puertos extremos de Cataluña, con intento de proporcionar municiones de guerra al ejército sitiador de la Seo de Urgel. Era el 17 de Agosto de 1875, y no aminora las proporciones de la desdicha sufrida, el tiempo que desde entonces ha trascurrido.

La filantropía de nuestro pueblo se demostró entonces, como en hechos más recientes se ha demostrado, proporcionando al desvalido los recursos del óbolo fraternal; empero la prontitud de los auxilios no pudo evitar las más sensibles pérdidas que lloran aún honradas familias.

Algunos de los restos humeantes recogidos en el lugar de la explosión pudieron hallar digna sepultura en el cementerio de Barcelona, y en la tumba donde yacen, se ha colocado la estatua que en este número reproducimos, que denota perfectamente el abandono de la desesperacion y á la vez la mística resignacion impuesta por los afectos religiosos. El artista supo interpretar estos impulsos encontrados, pero á la par grandiosos é impenetrables, este desolador sentimentalismo que se produce más si cabe en el corazón apasionado de la mujer. Cualquiera que ligeramente se fije en la actitud, inconsciente quizás, pero siempre meditabunda de esta estatua, adivinará que contrasta su ánimo tierno y sensible, más de una causa, más de una pérdida sentida; la grandiosidad, en fin, de la inmensa desgracia ocasionada por la explosion del «*Exprés*».

ESTATUA DEL MAUSOLEO ELEVADO EN EL CEMENTERIO DE BARCELONA A LA MEMORIA DE LAS VÍCTIMAS DEL VAPOR «EXPRÉS».

Per reprimir la revolta van enviar a Gràcia el coronel Ravell amb la seva tropa. El coronel era molt impopular entre els obrers catalans, perquè havia format part del consell de guerra que condemnà a mort el líder sindical Josep Barceló, que havia tingut un paper destacat en els fets de l'any 1855 que van provocar la primera vaga general a Barcelona i de tot l'Estat espanyol. Els graciencs li feren front i van aconseguir acorralar el coronel i sis oficials més, que van acabar rendint-se.

Dins de la confusió i la violència del moment, el coronel Ravell i els oficials van ser assassinats. L'autoria dels assassinats no va ser mai establerta clarament. Malgrat això, el general Zapatero va decidir venjar les morts dels seus companys.

Poc després dels fets, el 28 de juliol, un grup de disset treballadors de Gràcia que havien fugit de la repressió i continuaven la revolta política pels voltants de Sallent van ser detinguts i traslladats a Barcelona. Al cap de dues hores els van portar a Gràcia, just l'indret on s'havia assassinat el coronel Ravell i els seus oficials. L'autoritat comunicà els presos la sentència de mort que havia de ser executada immediatament, sense tràmits, judici ni possibilitat d'apel·lacions. Entre moments de gran tensió entre els militars i els amics i familiars dels acusats, van ser afusellats.

Els afusellats foren: Baltasar Amorós, Ignaci Inglés, Joan Saragossa, Joan Sué, Jaume Vallés, Jacint Cortés, Vicent Martí, Josep Soler, Caló Borrrell, Joan Blasco, Ramon Esteve, Ramon Pujades, Julià Paies, Jaume Urpi, Antoni Coll, Jaume Casanelles i Facundo Calaf.

Al cap d'uns quants dies, el 3 d'agost de 1856, el general Zapatero va fer detenir un jove geperut de vint-i-dos anys que es deia que havia participat en l'assassinat dels militars. Sense cap procediment legal i per ordre sumariíssima, Jaume Puig va ser executat l'endemà de ser detingut. L'execució d'aquell noi, que era molt conegut a la vila de Gràcia i que negà sempre la seva participació en els fets, va commocionar la vila. (La indignació i el dolor augmentaren un any després quan les autoritats van condemnar a deu anys de presó un altre geperut acusat del mateix delictes.)

Els cossos dels divuit afusellats van rebre sepultura al cementiri del Poblenou. Alguns anys després dels fets, concretament el 22 de novembre de 1868, els habitants de la vila de Gràcia van col·locar una placa davant de la fossa comuna per retre homenatge als seus veïns. Aquesta làpida avui es troba al departament tercer, pràcticament tapada per la vegetació i en un deficient estat de conservació que fa difícil la lectura dels noms dels herois de Gràcia.

Un dels militars assassinats també va ser enterrat al cementiri del Poblenou. La inscripció de la làpida recorda els fets violents d'aquells dies: «Aquí yace el cadáver de D. Andrés Mora y Ortega, capitán grad.º tente. De Regt.º Inf.ª de Gerona muerto el 21 de Julio de 1856. A su memoria y la del subte. Don Ramón Zeda, muerto el 19 del mismo mes y cuyo cadáver no ha podido hallarse, dedican este recuerdo los compañeros.»

JORDI FOSSAS

a partir de dades extretes de Graciapèdia

Pàgines de la publicació periòdica *La Ilustración* de l'any 1882, on es descriu el monument erigit al cementiri en record de les víctimes del Vapor *Exprés*.

La gran creu d'inspiració celta construïda l'any 1888, en el cementiri anomenat «dels pobres» i sobre una antiga fossa comuna, projectada per Leandre Albareda.